

ЎЗМУ ХАБАРЛАРИ

ВЕСТНИК НУУз

АСТА NUUZ

МИРЗО УЛУГБЕК НОМИДАГИ ЎЗБЕКИСТОН МИЛЛИЙ
УНИВЕРСИТЕТИ ИЛМИЙ ЖУРНАЛИ

**ЖУРНАЛ
1997
ЙИЛДАН
ЧИҚА
БОШЛАГАН**

**2022
1/2**

**Ижтимоий-
гуманитар
фанлар
туркуми**

Бош муҳаррир:

И.У.МАДЖИДОВ – т.ф.д., профессор.

Бош муҳаррир ўринбосари:

Р.Х.ШИРИНОВА – ф.ф.д., профессор

Таҳрир хайъати:

Сагдуллаев А.С. – т.ф.д., проф.

Аширов А.А. – т.ф.д., проф.

Баллиева Р. – т.ф.д., проф.

Маликов А.М. – т.ф.д., проф.

Юсупова Д.Ю. – т.ф.д., проф.

Муртазаева Р.Х. – т.ф.д., проф.

Мўминов А.Г. – с.ф.д., проф.

Нишоновна О.Ж. – ф.ф.д., проф.

Абдуллаева Н.Б. – ф.ф.д., проф.

Мадаева Ш.О. – ф.ф.д., проф.

Туйчиев Б.Т. – ф.ф.д., проф.

Утамурадов А. – ф.ф.н., проф.

Ахмедов Х.А. – с.ф.д.

Мирзаахмедов К.М. – с.ф.ф.д., PhD.

Мухаммедова Д.Г. – псих.ф.д.

Болтабоев Х. – фил.ф.д., проф.

Рахмонов Н.А. – фил.ф.д., проф.

Жабборов Н.А. – фил.ф.д., проф.

Сиддикова И.А. – фил.ф.д., проф.

Садуллаева Н.А. – фил.ф.д., доц.

Арустамян Я.Ю. – фил.ф.д., доц.

Пардаев З.А. – фил.ф.ф.д., PhD.

Масъул котиб: **З. МАЖИД**

ТОШКЕНТ – 2022

МУНДАРИЖА

Тарих

Alijonova G. “Kutubi sitta” doirasida XIX-XX asrlarda amalga oshirilgan zamonaviy g‘arb tadqiqotlari	4
Алманов Қ. XIX аср охири – XX аср бошларида Жиззах шаҳри аҳолисининг ижтимоий ва этник таркиби	7
Орифжонova Г. Ўзбекистон музейларининг экспозицион ривожини	12
Усаров У. XIX асрнинг иккинчи ярми – XX аср бошларида Самарқанд вилояти суғориш тизими.....	15
Ҳайитов Ж. Марказий Осиёда манзарали дарахлар янги навларининг тарқалиши тарихи ва экологик муаммоларни бартараф этишдаги ўрни	18
Эралов А. Сурхондарё вилоятида зиёрат туризмнинг ривожлантириш имкониятлари	21

Фалсафа. Педагогика. Психология. Методика. Социология

Аббосхонова Н. Ўзбекистонда миграция жараёнларини тартибга солишнинг назарий-ҳуқуқий асослари	24
Абдурахманов У. Кураш билан шуғулланувчи талабаларнинг техник ҳаракат усулларининг педагогик таҳлили	28
Асанова Н. Сравнительная характеристика показателей физической подготовленности высококвалифицированных бегуний на 400 метров с барьерами	32
Векпазарова С., Қайумова Г., Қаҳрамонова Х. Та’лим кредит-модул тизимининг фрактал педагогика асосида зamonaviy axborot metodik ta’minoti mazmuni tahlili	36
Ботирова Ш. Основы организации сотрудничества между образовательными учреждениями через кластеры в Узбекистане	40
Газиев Ш. Янги Ўзбекистонда жисмоний тарбия ва спортнинг такомиллашуви.....	44
Жабборов И. Оилада эр-хотин муносабатларидаги мутаносибликни таъминлашнинг ижтимоий-психологик компонентлари	47
Jaloliddinova M. Intellektual mulk va uning qiymatini baholash xususiyatlari	50
Jurayev M. Til modeli asosida 1h-gramm dasturiy tizimining algoritmi asosida matn ma’lumotlarini boshqarish	53
Зарипов О. Электрон таълим муҳитида интерактив таълим ресурсларини яратиш методикасини бошқариш моделлари	56
Zoyirova D., Heller A. Formation of the discursive competence of law students when teaching writing in a foreign language.....	59
Ibragimova O. Maktabgacha yoshdagi bolalarda ta’limni tashkil etishga psixologik moslashuvining kompleks xususiyatlari.....	62
Исақулова Б. Дидактик ўйинлар мактабгача ёшдаги болаларни чет тилида мулоқот қилишдаги ўрни сифатида	65
Исманова О. Олий таълимда физикадан амалий машғулотларда мураккаб интегралларни сонли усулда ҳисоблаш	68
Исраилова Д. Мактабгача ёшдаги болаларга инглиз тилини ўрганишда эртақнинг ўрни ва аҳамияти	72
Кабиллов Н. Ўзбек миллий кино санъати тараққиётида бадиийлик масалалари	75
Каримова Н. Сузиш машғулоти орқали хотин-қизларни соғломлаштириш ва жисмоний тайёргарлигини такомиллаштириш технологияси	78
Kasimayunova A., Atajonova S. Research of interdisciplinary relationships of physics and special objects of the specialty “mechatronics and robotics”	81
Kuralov Y. Bo‘lajak informatika o‘qituvchilarini tayyorlashda pedagogik ta’lim innovatsion klasteri usuli.....	85
Kuchkarov U. Muay-tay qadimda va bugungi kunda.....	88
Qambarov A. Issues of studying the content and structure of historical consciousness in modern Uzbekistan	91
Кодиров М., Воҳидов Э. Физика фанини ўқитишда таълим сифатига таъсир этувчи омиллар.....	94
Қорасева Ю. Эгоизм тузилишини ўрганишдаги назарий қарашларнинг психологик таҳлили.....	98
Мадраҳимова Ф. Олий таълим муассасалари талабаларида медиасавдонлик шакллантириш ва ахборот хавфсизлигини таъминлаш асослари	101
Маматқосимов Ж. Ўқув спектакллари устида ишлаш орқали бўлажак режиссёрларнинг касбий компетенциясини такомиллаштириш усуллари.....	104
Маматқосимова Н. Бўлажак маданият ходимларининг умуммаданий компетенцияларини ривожлантиришда беш муҳим ташаббус тадқиқот объекти сифатида	108
Mansurov M. Umumta’lim maktab o‘quvchilarini kasbga yo‘naltirish muammo va istiqbollari (Farg‘ona viloyati so‘rovnomasi tahlillari asosida).....	112
Мираҳмедов Ф. Соғлом турмуш тарзини болаларда шакллантиришда оила ва атроф муҳитни аҳамияти	116
Мирзаев Қ. Болалар вокал-хор жамоасида овоз хусусиятлари ва имкониятларини такомиллаштириш методикаси	118
Mirzayev M., Shohimardonov J. Ta’limda o‘quv fanlarining integratsiyalashtirilgan mazmuni	121
Мирғўлатов Ҳ. Миллий фестиваллар орқали маданий мерос намуналарининг тарғиботи (“Ипак ва зираворлар” халқаро фестивали мисолида).....	124
Nazarova D. The effectiveness of cause and effect diagrams in teaching the aral sea problems	128
Нариманов Қ. Абу Райхон Бериунинг ва фрэнсис бэкон билимнинг ҳақиқатлиги мезонлари ҳақида	133
Низов С. Табиат туризми тушунчаси ва унинг фалсафий таҳлили	137
Нуритдинов А. Спортчи тайёргарлигида илмий ёндашувнинг асосий йўналишлари	140
Одилов Б. Белбоғли курашчилар билан олиб бориладиган анъанавий машғулотларда усулларни ноқулай томондан қўллаш ва мувозанат сақлаш турғунлигини шакллантириш тажрибаси	143
Пазилов А. The role of virtual learning environment in the formation of linguistic competence	146
Равшанов А. Ўзбекистонда сув ҳўжалиги соҳаси учун муҳандис-техник кадрлар тайёрлаш сиёсати.....	149
Раҳмонова Г. Креатив ва ижодий тафаккур муаммосининг хорижий тадқиқотларда ўрганилиши	153

Рашидова Г. Театр санъати – маънавий-маърифий тарбия ва маданий юксалиш омили сифатида	156
Саидова С. “Фатавوي оламгирия” асарида меросга монелик қиладиган ҳолатлар	160
Саидова С. “Толерантлик” тушунчаси генезисининг айрим жиҳатлари	163
Сейдабуллаева Н. Жамиятда оммавий ахборот воситалари ролини кучайтириш масаласи	166
Suleymanova T., Yoqubova N. Kichik maktab yoshida bola shaxsini shakllanishida o'z o'ziga baho berish darajasining ijtimoiy psixologik ahamiyati	169
Umirov A. Boshlang'ich ta'limga zamonaviy axborot texnologiyalarini tatbiq etish tamoyillari	172
Umurqulova D. Zamonaviy tennisda oyoqlar kuchining ahamiyati va uni mashg'ulotlar davomida tiklash zarurligi	175
Файзиев З., Холмўминов Ф. Ёшларнинг маънавий-ахлоқий сифатларини шакллантиришда толерантлик хисининг моҳияти	178
Фарафонтлова О. Метод дерматоглифики в спортивном отборе в практике подготовки спортивного резерва в единоборствах	181
Ҳамидова Д. Номоддий маданий мерос ва уларни сақлаш масалалари	184
Хафизова М. Роль игровых интерактивных технологий обучения русскому языку в архитектурных ВУЗах	187
Холиқулов Б. Дастурий-услубий комплексдан фойдаланиш асосида ишлаб чиқилган методик таълим тизимини амалга ошириш	190
Ҳакбердиев Б. Муҳандислик графикаси ва дизайн фанларини ўзаро интеграциялаш асосида талабаларни график ва бадиий-ижодий билим ва кўникмаларини такомиллаштириш	193
Ширинова Ф. Аралаш таълим муҳитида тиббиёт-фармацевтика талабаларининг мустақил фаолиятини ривожлантириш	197
Shonazarov O. Ta'lim muassasalari o'quvchi-talabalarini tibbiy nazoratdan o'tkazish	200
Шопулатов А. Ўзбекистонда спорт захирасини тайёрлаш тизимининг илмий-назарий асосларини такомиллаштириш	202
Юсубов Ж. Бобомуродов Э. Абу Наср Форобий таълимотида тарбия масаласи	205
Yusupov I. Xorijiy mamlakat va O'zbekistonlik yuqori malakali bosqon uloqtruvchilarni yillik tayyorgarlik mashg'ulotlari tahlili	208
Юсупова М. Создание в ташкенте театрального института	211
Юсупова Н. Феномен монтажа в экранном искусстве	215
Ярманова Ю. Жамоа муносабатлари асосида амалга ошувчи ижтимоий-маданий адаптация жараёни	218
Филология	
Алиева Э. Парцеллированные и инпарцеллированные конструкции в современной русской лингвистике	221
Асадов М. “Ёлғизлик” мотивининг илмий-назарий, бадиий-тарихий талқинлари	226
Атабоев А. Ўзбек-инглиз тилида боғловчиларнинг прагматик хусусиятлари ва уларнинг таржимада ифодаланиши муаммолари	230
Ахрарова Ф. Таълим тизимида луғатларнинг ўрни	235
Журақобилова Х. Француз ва ўзбек тилларидаги ранг аңглатувчи фразеологик иборалар тадқиқи	238
Камбарова М. Семантические характеристики пословиц с базовой лексемой «человек» (английский, русский, узбекский, казахский языки)	242
Kozimova Z. Alisher Navoiy asarlarida tomosha san'atiga aloqador tushunchalar tasnifiga doir	246
Қурбонov П. А. Фитратнинг «Шайтоннинг тангрига исёни» ва инглиз шоири Ж.Г. Байроннинг «Каин» драмаларида инсон ва олам муносабатларининг фалсафий-поэтик таҳлили	251
Мамадиярова Ю. Экфрасис феноменининг лингвистик таҳлили	255
Matatqulova T. Alisher Navoiy asarlarida qo'shiqchilik san'atiga oid terminlarning qo'llanilishi	259
Мустафаева С. Мин даври романларида от туркум сўзларнинг лексик-морфологик параметрлари хусусида	263
Ниязова Г. Жаҳон тилшунослигида детектив асарларнинг лингвистик ўрганилиши	266
Nurimova D. O'zbek antroponimlarining grammatik xususiyatlari (Ayollar ismlari misolida)	269
Рахимова М. Семантическое развитие слова	272
Rahmatova F. Mahdumi A'zamning hayoti va faoliyati	275
Солиева С. Дрон журналистиканинг пайдо бўлиши ва ривожланиш босқичлари	278
Toshboyeva L. The compiling principles of uzbek-english dictionary on tourism	281
Уралов А. Морфемалар тизимида агглютинация ва фузия муносабати	285
Ўрмонова Н. Ономастика ва таржима муаммолари	288
Fauziyeva A. Shaxsiy rivojlanishga oid asarlarning lingvistik xususiyatlari	292
Xudayberganov G'. Jorj Oruellning hayoti va dastlabki ijod davri	296
Xudayberganova M. Joan Ketlin roulining hayoti va dastlabki ijod yillari	299
Шокирова Д. Theoretical views on the concept of “property” in secular linguistics	302
Эшонқулова С. “Мухаммас” да нола чеккан кўнгил торлари	304

УДК: 634.8(5751.)

Жаҳонгир ХАЙИТОВ,
Бухоро давлат университети доценти,
тарих фанлари бўйича фалсафа доктори
Email: jahongir.hayitov.89@mail.ru

УзМУ профессори, т.ф.д. А. Ерметов тақризи асосида

THE HISTORY OF THE DISTRIBUTION OF NEW TYPES OF DECORATIVE TREES IN CENTRAL ASIA AND ITS ROLE IN OVERCOMING ENVIRONMENTAL PROBLEMS

Abstract

This article discusses the work carried out in the Republic of Uzbekistan to address the problem of climate change, which is one of the biggest environmental problems today, and new types of ornamental trees developed in recent history. The article also examines the work carried out within the framework of the Green Square initiative and its role in solving environmental problems.

Key words: vegetation, ecology, erosion, climate, climate change, green nature, drought, agriculture, agro-industry, forestry, ornamental tree, fruit tree.

ИСТОРИЯ РАСПРОСТРАНЕНИЯ НОВЫХ ВИДОВ ДЕКОРАТИВНЫХ ДЕРЕВЬЕВ В ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ И РОЛЬ ЕЁ В ПРЕОДОЛЕНИИ ЭКОЛОГИЧЕСКИХ ПРОБЛЕМ

Аннотация

В данной статье рассматривается работа, проводимая в Республике Узбекистан по решению проблемы изменения климата, которая на сегодняшний день является одной из самых больших экологических проблем, и новые виды декоративных деревьев освоенных в недавней истории. В статье также рассматривается работа, проводимая в рамках инициативы «Зеленый квадрат», и ее роль в решении экологических проблем.

Ключевые слова: растительность, экология, эрозия, климат, изменение климата, зеленая природа, засуха, сельское хозяйство, агропромышленность, лесное хозяйство, декоративное дерево, плодородное дерево.

МАРКАЗИЙ ОСИЁДА МАНЗАРАЛИ ДАРАХТЛАР ЯНГИ НАВЛАРИНИНГ ТАРҚАЛИШИ ТАРИХИ ВА ЭКОЛОГИК МУАММОЛАРНИ БАРТАРАФ ЭТИШДАГИ ЎРНИ

Аннотация

Ушбу мақолада ҳозирги кунда энг катта экологик муаммолардан бири бўлган иқлим ўзгаришларини бартараф этишда Ўзбекистон Республикасида амалга ошириладиган ишлар ва ислохотларда яқин тарихимизда ўлкага кириб келган манзарали дарахт янги навлари, уларнинг иқлимлаштирилиши тарихий манбалар асосида очиб берилган. Шунингдек, “яшил майдон” ташаббуси доирасида амалга ошириладиган ишлар ва унинг экологик муаммоларни бартараф этишдаги ўрни ҳақида мақолада атрофлича фикр юритилган.

Калит сўзлар: ўсимлик, экология, эрозия, иқлим, иқлим ўзгариши, яшил табиат, қурғоқчилик, қишлоқ хўжалиги, агросаноат, ўрмон хўжалиги, манзарали дарахт, мевали дарахт.

Кириш. Жаҳонда юз бераётган иқлим ўзгаришлари, экологик муаммолар, сув ва озик-овқат танқислиги дунё жамоатчилигининг доимий эътибор марказида бўлиб келмоқда.

Марказий Осиё минтақасининг тупроқ-иқлим шароитини ҳисобга олган ҳолда экологик муҳитга мос ўсимликларнинг янги нав ва турларини етиштиришда инновацион усуллар, истиқболли технологияларни жорий қилиш, тупроқ эрозиясига қарши ўрмонлар барпо этиш, доривор ўсимликлар янги навларини яратиш, экологик муаммолар кучайган ҳозирги даврда қурғоқчилик, турлитуман касалликларга чидамли бўлган ўсимлик турларини танлаш ва майдонларини кенгайтириш долзарб бўлиб қолмоқда.

Мазкур муаммоларни ҳал этиш, бу борадаги тарихий тажрибалардан кенг фойдаланиш бўйича дунёнинг ривожланган давлатлари илмий марказларида кизгин илмий изланишлар олиб борилмоқда.

Марказий Осиёнинг қулай иқлимий шароити, унумдор тупроққа эга эканлиги каби омиллар манзарали ва ўрмонбоп дарахт янги навларини ўстириш, уларни тарқатиш ва районлаштиришга кенг йўл очади. Шу жиҳатдан қараганда “Яшил майдон”лар инсоният ва табиат учун ҳар доимидан ҳам муҳимроқ аҳамият касб этади.

-Мавзуга оид адабиётларнинг таҳлили.

Ўзбекистон ҳудудига янги экин навларини кириб келиши ва иқлим шароитларига мослашуви ҳақида аввало бирламчи манбаларда қимматли маълумотлар келтирилмади. Хусусан мазкур мақолада, Туркистон қишлоқ хўжалиги тажриба станцияси раҳбари сифатида 1902 йилдан бошлаб фаолият юритган Р.Р. Шредернинг Ўзбекистон Миллий архивида шахсий материаллари Р-2284-фондда сақланмоқда[10]. Ушбу фондда ўлкада ўрмон хўжалигини йўлга қўйилиши хусусида қимматли маълумотлар сақланмоқда.

Шунингдек, “Туркистон тўплами” саҳифаларида XX аср дастлабки ўн йилликларида ўлкага кўчирилган русийзабон аҳоли билан бирга янги экин навлари, хусусан манзарали дарахт янги навлари кириб келиши ҳақида бой маълумотлар келтирилди[1;2;4;5].

Манбаларда Туркистонга кўчирилган янги манзарали дарахтлардан хўжалик буюмлари тайёрлашга ҳам ўтилгани, уларни кексайган, қуриб қолганларидан ёғоч-созликда фойдаланилиб, жумладан, дубдан бочка, темир йўл шполлари тайёрлашда, лиственницадан уйларни пол қилишда, Сибирь кедридан, ёғоч тоқчалар, рус ёнғоғи қабилардан шётка ясашда кенг қўлланилган[5].

-Тадқиқот методологияси. Қадимги замонлардан минтақамизда ҳосил бермайдиган, қурилишбоп ва ўтин

мақсадида ҳамда совуқдан сақланишга қаратилган, ёхуд соя-салқинлики таъминлайдиган Шарқ чинори, терак, тол, гужум, тоғ ва тоғолди худудларида ўнлаб тур бутасимон дарахтлар, сахро ва чўлларда саксовул ва юлгун, рўён, давак, равоч кабилар мавжуд эди. Ушбу дарахтлар уста хунармандлар томонидан ёғочсозлик соҳасида, киш ойларида танани иситиш учун ўтин сифатида ва табиий шароитдан келиб чиқиб уй ва турар жойлар куриш каби кўплаб мақсадларга хизмат қилган. Хоразм “гужумлар мамлақати” номини олган бўлиб, ҳар бир хонадон олдида ва ховузлар атрофида гужум дарахтлари ўстирилган[9]. Ёнғоқ ва тут дарахтларининг меваси истеъмол қилинса, улар танасидан уй хўжалиги жиҳозлари тайёрлаш ва қишда хонадонларни иситишда ўтин мақсадида ҳам фойдаланишган. Писта, ёнғоқ ва бодом дарахтлари тоғли худудларда ёввойи ҳолда ўсиб, аҳоли улар мевасини истеъмол қилиш ва сотиш мақсадида тўплаган.

Минтақанинг чўл худудларида ва ариқ-каналлар бўйида, Амударё ва Сирдарё қирғоқларида қатта майдонларни саксовул, қамиш ҳамда юлғунзорлар эгаллаган. Россия империяси мустамлақаси даврида саксовул, юлғун каби бутасимон дарахтлар туркман ва қирғизлар томонидан аёвсиз чопиб йўқотила-ётгани, уни сақлаб қолиш зарурлиги ҳақида манбаларда кўплаб маълумотлар учрайди. Уша давр манбаларидан бирида “Тошкент ва Ўрта Осиё темир йўли бўйида ҳар йили 1 млн пуд саксовул кесиб йўқотилмоқда. Туркистон генерал-губернатори саксовул билан уйларни иситишни таъқиқлаш тўғрисида қарор қабул қилди, тошқўмир билан уйларни иситишга ўтиб, мақсад гуллаб турган саксовулни сақлаб қолишдир. Шу мақсадда Туркистон генерал-губернатори генерал-майор Драгинни Сирдарё вилоятига юборди”, - деб ёзилган[1;6;2].

Таҳлил ва натижалар. Умуман дарахтлар сифатига кўра юмшоқ ва қаттиқ дарахтлар каби икки гуруҳга бўлиниб, улар кўчатини иқлимлаштириш кишлоқ хўжалиги тажриба-синов майдонлари ва участкаларида олиб борилди. “Хаваскор боғбонлар” ҳам ўз хўжалиқларида игна баргли дарахтлардан арча, айлантус, липа, ива, берёза, больха, шунингдек, қаттиқ дарахтлар туркумига кирган клень, дуб, ясень, рус ёнғоғи, акация кабиларни иқлимлаштиришга киришдилар. Шундай шахслардан бири 1870-1917 йилларда фаолият кўрсатган Г.Г. Оттендорф Фарғона шаҳрини кўкаламзорлаштириш ишларига бошчилик қилиб, 1877 йилда ташкил этган Марғилонсой қирғоғидаги хусусий питомниги (кўчат-хонаси)да 1909 йилгача 240 минг кўчат парвартилади. У ўстирган кўчатлар орасида мевали дарахтлар билан бирга шумтол, чинор, қайрағоч, акас, заранг, маклюра, бледичая, айлантус каби ўнлаб маҳаллий ва хориждан келтирилган манзарали дарахтлар бор эди[7].

1908 йилда Дашт чўл (Голодная степь) тажриба-синов майдонида ёғоч ва иссиқлик манбаи бўлган дарахт кўчатлари билан бирга, манзарали дарахтларнинг Европа, Россия, Крим, Кавказ, ҳатто, АҚШ сингари чет эллардан келтирилган янги нав кўчатлари маҳаллий шароитга иқлимлаштирилган.

Юқорида қайд этилган йилда тажриба-синов майдонида 925 туп дарахт кўчати ўтказилиб, 725 таси Россия марказидан келтирилган пирамидасимон ва кумуш ранг терак, 90 таси маҳаллий тут кўчати, 35 таси қайрағоч, 25 донаси Америка яснаси, 25 таси Америка акацияси, қолганлари манзара берадиган адамово, акация, сирень, рус қайрағочи ва бошқалар эди. Уманский боғдорчилик билим юрти ва Гелмингер (Рига) боғбонлар жамиятидан келтирилган мевали дарахтлар билан бирга, ўнлаб манзарали дарахтлар, картошка ва карам сингари сабзавотлар, ўтсимон, бутасимон экинлар ҳамда гулларнинг уруғ ҳамда кўчатлари келтирилган. Манзарали дарахтлар:

Катальпа, Гледичия, Америка ва Хитой ясени, Америка клени, Сосна, Ел, рус Арчаси, Аморфа, Айлантус, грек Ёнғоғи, Ива кабилар бўлган[3]. Тошкент шаҳар марказидаги генерал-губернаторлик биноси олдида, Александр номли боғда, ҳарбийлар казармаси ва йнғилиш биноси атрофида Ғарб ва Шарқда машҳур бўлган Оқ акация, яшил, пирамидасимон, кумуш рангли терак, вяз, қайрағоч, оқ пояли берёза, плен, липа, Шарқ чинори, ҳатто, пальма дарахтлари қад кўтариб турибди. Шаҳарнинг янги рус қисмида Москва, Черняевка, Соборная, Петербург, Скобелев мавзеларида Варшава лизинкаси, Флорентина кашинаси, Қора денгиз бўйи ва Кавказ ўрмонидан келтирилган дарахтлар, Сингапур парк дарахтлари, пирамидасимон кўринишдаги берёзалар қад кўтариб турибди. Рус шаҳри тўлалигича паркни эслатади. Тошкент Қоҳира (Миср) боғларини кўз олдимизда гавдалантиради”[4] - деб ёзилганди манбаларда.

Айтиш мумкинки, ўрмонлар мавжуд табиий ресурсларнинг салмоқли қисмини эгаллаши билан бирга ўзига хос қатта ишлаб чиқариш салоҳиятига ҳам эгадир. Энг қатта ва қимматли ресурслардан бири бўлган ўрмон фонди ерлари Ўзбекистон Республикаси худудининг бутунги кунда 10566,3 минг гектарни ёки жами ер фондининг 25,2 фоизини ташкил этади. Мавжуд ўрмон фонди ерларидан 4043,9 минг гектари ўрмонзорлардан иборатдир[8].

Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Ўзбекистон Республикаси Ўрмон хўжалиги давлат кўмитасини ташкил этиш тўғрисида”ги 2017-йил 11-майдаги ПФ-5041-сонли Фармони ижросини таъминлаш ва Ўзбекистон Республикаси Ўрмон хўжалиги давлат кўмитаси фаолиятини самарали ташкил этиш мақсадида, “Ўзбекистон Республикаси ўрмон хўжалиги давлат кўмитаси фаолиятини ташкил этиш тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Президентининг 11.05.2017 йилдаги ПҚ-2966-сонли қарори ижросини таъминлаш мақсадида Вазирлар Маҳкамасининг “Ўрмон хўжалигини бошқариш тизимини янада такомиллаштириш чоратадбирлари тўғрисида”[11]. 19.07.2017 йилдаги 530-сонли қарори Ўзбекистонда ўрмончилик хўжалигини янги босқичга қадам кўяётганидан далолат беради.

Ўзбекистон Республикаси худудида экиш учун тавсия этилган ўрмон ва манзарали экин турларига тўхталар эканмиз рўйхатни узоқ давом эттиришимизга тўғри келади. Чўлланиш, қум кўчиб қолишини олдини олиш учун яйлов ерлар ва чўл минтақаларида экиш ва кўпайтириш учун 1991 йилда давлат реестрига киритилган қора саксовулнинг “Нортуя” нави юқоридаги табиий омилларга қарши курашишда яхши натижа бермоқда[9]. Айниқса бу саксовул нави иссиқ ва совуққа бирдек чидамли эканлиги, сувсизликка чидамлилиги, ҳар қандай тупроқ шароитида ўса олиши ва мослашиши билан ажралиб туради.

Республикамиз худудида сўнги йилларда ўрмон хўжалигини янги босқичга олиб чиқиш йўлидаги кўзланган марралар жуда қатта, албатта.

Ўрмонзорларни ташкил этишда бутасимонлардан наматак, шиповник, бересклет, магония, шамшод, аморфа, япон беҳиси кабилар давлат реестрига киритилган ва тизимли кўпайтирилмоқда. Япроқбаргли дарахтлардан мирзатерак, кўк терак, Сўғдиёна шумтоли, хандон писта, мажнунтол каби маҳаллий навлар билан бирга Пенсилвания шумтоли, Гледичая, багряник, япон софораси, акация, каталпа каби минтақамизга кириб келган ва ўлкада муофакятли иқлимлаштирилган навлар кўпайтирилмоқда. Игна баргли дарахтлардан Ғарб арчаси (Туя западная), Шарқ туяси, мовий қора арча, кипарис, Элдор қарағай, облонга, Казак арчаси, Крим қарағайи, метасеквоя, можжевельник каби манзарали ва ўрмонбоп навлар давлат рўйхатига киритилиб, химояга олинган[9].

Ҳозирда ушбу навларни асраб авайлаш, кўпайтириш, илмий тадқиқот институтларида уларни янги навларни яратиш устида катта ишлар олиб борилаётгани кишини хурсанд қилади, албатта.

Хуллас, сувдан оқилона фойдаланишни таъминлаш, ўрмон хўжалигини худуд ва минтақалар кесимида бошқариш тизимини янада такомиллаштириш, ўрмон фонди ерларидан фойдаланиш самарадорлигини ошириш, соҳага илм-фан ютуқларини жорий этиш, ўрмончилик хўжалиklarининг моддий-техника базасини мустаҳкамлаш ва модернизациялаш, экологик туризмни ривожлан-

тириш масалалари бугунги куннинг муҳим ва кечиктириб бўлмас вазифаларидан бири бўлиб қолмоқда. Шундай экан ҳар биримиз экологик муаммоларга бефарқ бўлмаган ҳолда, табиатни асраш, уни келажак авлодларга тугал етказиш учун масъулмиз.

Бунинг учун эса яқин тарихимизда минтақага кириб келган ва иқлимлаштирилган манзарали дарахт навлари ҳақидаги манбаларни таҳлил қилиб уларни содда, халқчил тилда китобхонларга етказиш биз тарихчиларнинг вазифасидир.

АДАБИЁТЛАР

1. Истребление саксаула // Туркестанский сборник. – Том 465.
2. Лесничий А., Лукин. Амударьинские кызыл-кумы // Туркестанский сборник. – Том 445.
3. Отчёт по Асхабадской школе садоводства, огородничества, и пчелководства 1 – го разряде за 1897 год / Обзор Закаспийский области. – Асхабад, 1898.
4. Очерки Ташкента (IV часть) // Туркестанский сборник. – Том I. Растительное царство и его богатства // Туркестанский сборник. – Том 441.
5. Саксауль // Туркестанский сборник. – Том 493.
6. Собиров Н., Эгамназаров А. Фаргона водийсининг ижтимоий-иқтисодий ривожланишида немис ишбилармонларининг хиссаси (XIX аср охири - XX аср бошлари). – Т.: “Фалсафа ва ҳуқуқ”, 2012.
7. Холиёров У., Носирова С. Ўрмон хўжалигида иқтисодий тадқиқотларни ривожлантириш муаммолари // Ўзбекистон кишлок ва сув хўжалиги, Махсус сон. 2019.
8. ЎзМА, И 103. фонд, 1 – рўйхат, 1052 – йиғма жилд, 168 – варақ.
9. Ўзбекистон Республикаси ҳудудида экиш учун тавсия этилган кишлок хўжалик экинлари Давлат реестри. Тошкент–2019.
10. ЎзМА, Р-2284-фонд Р.Р.Шредернинг шахсий фонди.
11. <https://lex.uz/docs/-3281715>